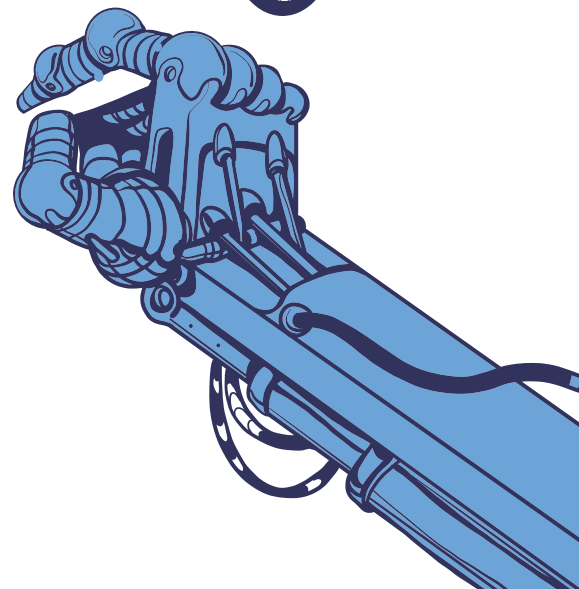
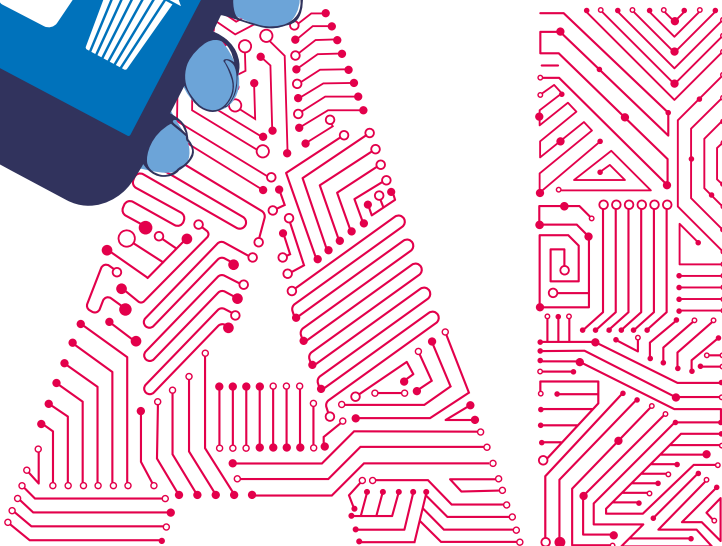
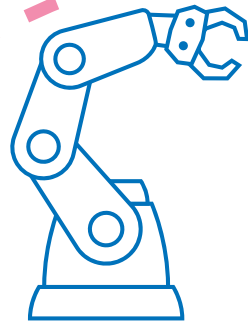

DIGITALISERINGENS PÅVERKAN PÅ ARBETSLIVET

Materialets syfte och mål

Syftet med det här materialet är att belysa och stärka elevers kunskap och förståelse för vilken påverkan digitaliseringen har på arbetsmarknaden i dag och i framtiden. Det handlar om att lyfta fram olika delar av arbetsmarknaden, dels hur tekniken ersätter och förändrar arbetsuppgifter, dels hur nya tjänster påverkar och utmanar arbetsvillkor och synen på en arbetsmiljö.

Målsättningen är att skapa förutsättningar för elever att lära sig mer om hur digitaliseringen påverkar arbetslivet och att ge dem möjlighet att arbeta med konkreta uppgifter som hjälper dem att bearbeta sina kunskaper och erfarenheter på olika sätt.

Syftet är också att lyfta fram och komplettera de befintliga materialen *Arbetslivet – om arbetsmarknaden i Sverige och världen* och *Arbetsmiljö – så funkar det* med de nya formuleringar kring digitalisering som gäller i kursplanen från och med hösten 2018.

DIGITALISERAD ARBETSMARKNAD – TVÅ EXEMPEL

"Små, smidiga taxipodar som du beställer med en app. De är billigare än vanlig taxi – och helt utsläppsfria eftersom de drivs av miljömärkt el. Snabbt, billigt och miljövänligt alltså!"

Det är idén bakom appen Bzzt. Det Bzzt erbjuder är ett exempel på den så kallade *plattformsekonomi* som uppstått på grund av digitaliseringen. Bzzt är bara en i raden av många olika förändringar som digitaliseringen innebär för arbetsmarknaden.

På Södra Älvsborgs sjukhus använder personalen robotar som stödjer läkarna vid till exempel sjukskrivning för att avlasta vårdpersonalen så att de får mer tid till patienterna. Roboten är i praktiken en smart mjukvara som letar information i olika IT-system för att underlätta det administrativa arbetet för personalen.

MATERIALETS KOPPLING TILL LÄROPLAN OCH ÄMNESPLANER

Utdrag ur: Gymnasieskolans läroplan, Övergripande mål och riktlinjer:

2.4 Utbildningsval – arbete och samhällsliv

"Genom att arbetslivet fortlöpande förändras när det gäller behovet av kompetens och rekrytering av arbetskraft inom olika områden har studie- och yrkesvägledning i vid mening stor betydelse. Universitet och högskolor, arbetsförmedlingar, näringsliv samt arbetsmarknadens parter och branschorganisationer har därför viktiga roller i informationen till skolan och eleverna." ...

"Skolans mål är att varje elev ... har kännedom om arbetslivets villkor, särskilt inom sitt studieområde, samt om möjligheter till fortsatt utbildning, praktik och arbete i Sverige och andra länder, och ... är medveten om att alla yrkesområden förändras i takt med teknisk utveckling, förändringar i samhälls- och yrkesliv samt ökad internationell samverkan och därmed förstår behovet av personlig utveckling i yrket." ...

Utdrag ur: Gymnasieskolans kursplan Samhällskunskap 1b

Ämnets syfte

"Eleverna ska ges möjlighet att utveckla förståelse för frågor om arbetsliv, resurser och hållbar utveckling. Vidare ska eleverna ges möjlighet att utveckla kunskaper om hur samhället påverkas av digitalisering." ...

Centralt innehåll

"• Arbetsmarknad, arbetsrätt och arbetsmiljö. Arbetsmarknadens parter, deras olika roller och betydelse för samhällsutvecklingen. Digitaliseringens påverkan på arbetsmarknaden."

Text: Ludvig Myrenberg
Formgivning: Anna Harvard

www.arbetslivskoll.se

arena skolinformation

Aktiviteter – eleuuppgifter

Materialet består av elva aktiviteter som gör det möjligt att arbeta med olika delar av digitaliseringen utifrån olika typer av övningar.

1. Digitaliseringens påverkan på arbetslivet – vad handlar det om? SID 4

KORT OM: Text som ger en övergripande sammanfattning om den digitala utvecklingen, den förändrade arbetsmarknaden och hur den påverkar samhälle och individ. Diskussionsfrågor kring hur eleverna använder och uppfattar digitaliseringen.

TIDSÅTGÅNG: ca 40–60 min.

KOPPLA TILL MATERIAL: En aktivitet som passar att koppla till alla kapitel i häftena *Arbetslivet – om arbetsmarknaden i Sverige och världen* och *Arbetsmiljö – så funkar det*.

2. Framtidens digitala arbetsmarknad – vem jobbar med vad? SID 5

KORT OM: Framtidens arbetsmarknad kommer att påverkas av en ökad automatisering där robotar och artificiell intelligens är viktiga delar. Två korta webbklipp lyfter fram två olika exempel på hur artificiell intelligens kan påverka arbetsmarknaden: den digitala psykologen och självkörande transportsystem. Diskussionsfrågor till varje film samt sammanfattande reflektion.

TIDSÅTGÅNG: ca 40–60 min.

KOPPLA TILL MATERIAL: En aktivitet som passar att koppla till alla kapitel i häftena *Arbetslivet – om arbetsmarknaden i Sverige och världen* och *Arbetsmiljö – så funkar det*.

3. Framtidens arbetsplatser SID 6

KORT OM: En text om hur arbetsplatser förändrats genom digital teknik. Diskussionsfrågor som låter elever reflektera kring framtidens arbetsplatser.

TIDSÅTGÅNG: ca 40–60 min.

KOPPLA TILL MATERIAL: En aktivitet som passar att koppla till alla kapitel i häftet *Arbetsmiljö – så funkar det*.

4. Plattformsekonomin – vad är det? SID 7

KORT OM: Text om grundidén bakom delningsekonomin och gigekonomin och hur den skiljer sig från den traditionella arbetsmarknaden. Diskussionsfrågor som behandlar erfarenheter och tankar kring fördelar och nackdelar med den digitala utvecklingens påverkan.

TIDSÅTGÅNG: 40–60 min.

KOPPLA TILL MATERIAL: En aktivitet som passar att koppla till kapitel 2. Ditt jobb – din trygghet?, kapitel 4. Lön och kapitel 5. Vad gäller vid anställning? i häftet *Arbetslivet – om arbetsmarknaden i Sverige och världen*.

5. Att gigjobba – bra eller dåligt? SID 8

KORT OM: En kort inledande text följt av ett antal påståenden som eleverna ska fundera på som nackdelar eller fördelar med att arbeta som gigjobbare. Diskussionsfrågor där eleverna jämför och diskuterar fördelar och nackdelar samt argumenterar.

TIDSÅTGÅNG: 30–50 min.

KOPPLA TILL MATERIAL: En aktivitet som passar att koppla till kapitel 2. Ditt jobb – din trygghet?, kapitel 4. Lön och kapitel 5. Vad gäller vid anställning? i häftet *Arbetslivet – om arbetsmarknaden i Sverige och världen*.

6. Ta reda på mer om tjänster i plattformekonomin SID 9

KORT OM: Många elever har kanske använt någon form av delningstjänst. Den här aktiviteten presenterar ett urval av olika företag som arbetar med delningstjänster. Uppgiften är att ta reda på mer om några av dessa.

TIDSÅTGÅNG: 60–120 min.

KOPPLA TILL MATERIAL: En aktivitet som passar att koppla till kapitel 2. Ditt jobb – din trygghet?, 4. Lön och kapitel 5. Vad gäller vid anställning? i häftet *Arbetslivet – om arbetsmarknaden i Sverige och världen*.

7. Digitaliseringens påverkan på arbetsmarknaden – värderingsövning SID 10

KORT OM: Här presenteras några frågor som kan användas för att diskutera olika ståndpunkter kring gigekonomin och den digitala arbetsmarknaden.

TIDSÅTGÅNG: 20–30 min.

KOPPLA TILL MATERIAL: En övergripande aktivitet som går att koppla till alla delar i *Arbetslivet – om arbetsmarknaden i Sverige och världen* och *Arbetsmiljö – så funkar det*.

8. Framtidens tjänster – troligt eller önskvärt? SID 11

KORT OM: Hur ser framtidens tjänster ut och hur kommer de att påverka livet och hur man arbetar. I den här aktiviteten presenteras ett antal mer eller mindre troliga digitala lösningar som eleven ska resonera kring: Är den trolig, är den önskvärd?

TIDSÅTGÅNG: 30–40 min.

KOPPLA TILL MATERIAL: En övergripande aktivitet som går att koppla till alla delar i *Arbetslivet – om arbetsmarknaden i Sverige och världen* och *Arbetsmiljö – så funkar det*.

9. Hur har arbetslivet förändrats av digital teknik? – intervju SID 12

KORT OM: Arbetslivet är i ständig förändring, och den digitala tekniken har ökat förändringstakten. Genom att intervjua en äldre släkting ges här möjlighet att jämföra hur det var förr och få perspektiv på den förändringen.

TIDSÅTGÅNG: 60–120 min.

KOPPLA TILL MATERIAL: En övergripande aktivitet som går att koppla till alla delar i *Arbetslivet – om arbetsmarknaden i Sverige och världen* och *Arbetsmiljö – så funkar det*.

10. Undersök en arbetsplats – digitaliseringens påverkan SID 13

KORT OM: Många elever är ute i arbetslivet på studiebesök eller på praktik. Här presenteras en mall med några frågor som kan användas för att kartlägga och analysera hur den digitala tekniken påverkar just den arbetsplatsen. Genomförs under längre tid, intervju med anställda eller egna observationer.

TIDSÅTGÅNG: 60–120 min.

KOPPLA TILL MATERIAL: En aktivitet som kan kopplas till alla delar i häftet *Arbetsmiljö – så funkar det*.

1. Digitaliseringens påverkan på arbetslivet – vad handlar det om?

Teknisk utveckling förändrar både samhälle och arbetsmarknad

Att nya tekniska uppfinningar förändrar människors liv och det samhälle de lever i är inget nytt. Tekniska framsteg och uppfinningar har varit drivande för den mänskliga utvecklingen under historien. Till exempel kan vi se hur flera teknikskiften påverkat människors arbetsliv och förändrat samhället i grunden sedan den industriella revolutionen som startade i Storbritannien: Det första steget togs på 1700-talet när ångkraften ersatte muskelkraft från människor och djur, när sedan elektricitet började användas i slutet av 1800-talet ersattes ångkraften, på 1980-talet lanserades de första personatorerna vilket kom att förändra vårt sätt att handskas med information.

Vid varje teknikskifte förändras människors livsvillkor men också arbetsmarknaden, gamla arbeten och arbetsuppgifter försvinner och nya kommer till.

Den digitala utvecklingen ...

På samma sätt genomgår samhället just nu en omfattande teknisk förändring som drivs av den digitala utvecklingen. En digital teknik som påverkar hela samhället, inte minst hur och vad vi arbetar med.

Förmågan att hantera mycket information är en grundläggande del av digitaliseringen. Den digitala teknik som används i dagens datorer och robotar kan hantera, bearbeta och analysera enormt stora mängder information. Samtidigt har de datorer och smarta telefoner som behövs för att behandla och visa informationen blivit allt vanligare och kraftfullare. Konsekvensen av digitaliseringen är att mer information i dag kan hanteras och användas i olika sammanhang vilket gör att allt fler människor får tillgång till den.

... förändrar arbetsmarknaden på olika sätt

Den pågående utvecklingen av hur digital teknik används påverkar arbetsmarknaden i dag och kommer att förändra arbetsmarknaden i framtiden, det vill säga vilka uppgifter vi arbetar med och hur vi arbetar. Digitaliseringen har lett till att nya produkter, nya tjänster och affärsmodeller har uppstått. Förändringen påverkar företag, arbetstagare och även kunder och i förlängningen hela världen – även den svenska samhällsekonomin. Det här skapar möjligheter, till exempel nya och effektiva sätt att kommunicera med människor över hela världen genom sociala medier, Skype och så vidare. Men det finns också risker om stora företag kontrollerar informationen på internet och styr den information du får i ditt flöde.

Digitaliseringen av samhället är kraftfull och påverkar stora delar av samhället på olika plan och mycket tyder på att digitaliseringen kommer att fortsätta även i framtiden.

En verksamhet som konkurrerats ut i och med digitaliseringen är dvd-uthyrningen som ersatts av streamingtjänster.

FRÅGOR ATT DISKUTERA

1. Datorn i ditt liv

- Ge exempel på tjänster som du använder i din telefon eller på datorn.
- Ge exempel på flera olika arbetsuppgifter som behövs för att skapa de tjänster du använder.

2. Att handla digitalt

- Använder du mobilen för att handla och betala över internet?
- Vilka fördelar ser du med att handla på internet?
- Finns det några nackdelar?

3. Att umgås digitalt

- Hur viktiga är sociala medier för ditt liv?
- På vilket sätt skapar sociala medier nya arbetstillfällen och nya tjänster?
- Ge exempel på något du själv använder.

4. Källkritik

- Upplever du att det är lätt att vara källkritisk till den information du får på internet?
- Vilka av dina vänner på sociala medier ser samma annonser?
- Hur vet du att du befinner dig i en filterbubbla? Det vill säga att nätföretagen styr och anpassar den information du får utifrån dina mediavanor?

5. En digital framtid

Hur tror du att digitaliseringen kommer att vara en del av ditt framtida arbetsliv?

EXEMPEL PÅ HUR TEKNIK HAR UTVECKLATS – MOBILTELEFONEN

Ericsson Hotline 450 från 1986. Den vägde nästan 4 kg och kostade 30 000 kr.

Iphone Xs från 2019. Den väger 177 gram och har ett RAM-minne på 4 GB. Det är 4000 gånger så mycket minne som den stationära Mac Plus-datorn som kom 1986 hade.

2. Framtidens digitala arbetsmarknad – vem arbetar med vad?

Robotar och artificiell intelligens

Digitaliseringen i samhället gör att allt fler arbetsuppgifter som i dag utförs av människor i framtiden kan utföras av datorer eller robotar genom automatisering och artificiell intelligens. Robotisering och artificiell intelligens är i dag ett stort forskningsområde och ett växande antal företag tar fram produkter och tjänster som bygger på tekniken.

En orsak till forskares och företags intresse av artificiell intelligens är att datorer och robotar kan utföra både tjänster och arbetsuppgifter billigare och effektivare än människor inom alltfler områden. Det i sin tur kan bidra till en ökad produktion och en positiv ekonomisk tillväxt.

Här kommer två exempel som belyser olika delar av hur robotar och artificiell intelligens kan användas i arbetslivet.

ARTIFICIELL INTELLIGENS

”Artificiell intelligens, AI, är intelligens som tillskrivs ett datorsystem som uppvisar intelligent beteende. Syftet med artificiell intelligens är att på konstgjord väg efterlikna hjärnans förmåga att dra slutsatser, planera, lösa problem, inhämta ny kunskap, förstå naturligt språk och så vidare.”

Källa: NE

Men hur påverkas vi människor av den här förändringen? Hur förändrar det vårt sätt att arbeta och vilken hänsyn tas till mänskliga värden?

ARTIFICIELL INTELLIGENS – TVÅ EXEMPEL

Eli – en digital psykolog

Ett forskningsprojekt från Institute for Creative Technologies (ICT) på University of Southern California har tagit fram en digital psykolog som i det här klippet analyserar två försökspersoner. Titta på klippet här (3:49 min):

<https://www.youtube.com/watch?v=ejczMs6b1Q4>

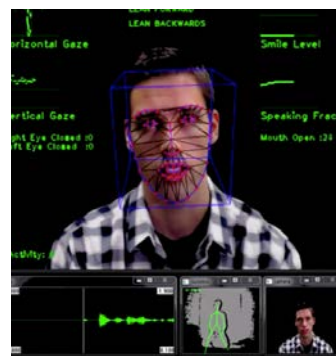
Diskutera sedan frågorna i mindre grupper.

DISKUTERA KLIPPET OM ELI

1. Filmklippet visar hur den digitala psykologen Eli registrerar alla uttryck som till exempel leende, blick (gaze) och kroppsrörelser. Ge exempel på några uttryck som skiljer de två försökspersonerna åt och hur Eli reagerar på dem.
2. Vad tycker du om det sätt Eli bemöter personerna i filmen? Känns det äkta och trovärdigt?
3. Skulle du själv vilja prata om känsliga frågor inför en digital psykolog? Varför? Varför inte?
4. På vilket sätt skulle den här tekniken kunna skapa nya arbetsuppgifter? Vilka arbetsuppgifter skulle försvinna?
5. Är det troligt att den här tekniken blir vanlig i framtiden? Vad talar för, vad talar emot? Vad finns det för risker med det?

Den digitala psykologen Eli.

Hur Eli analyserar klienten.

Vera – ett självkörande fordon

Volvo lastvagnar har tagit fram ett självkörande fordon.

Titta på klippet här (1:56 min):

https://www.youtube.com/watch?v=_QJmcH4T5uU

Diskutera sedan frågorna i mindre grupper.

DISKUTERA KLIPPET OM VERA

1. Vilka är de största fördelarna med det självkörande fordonet Vera, enligt Volvo?
2. Hur fungerar fordonet? Till vad är det tänkt att användas?
3. Vad är det för arbetsuppgifter som Vera ersätter? Vem utför dessa i dag?
4. På vilket sätt skulle den här tekniken kunna skapa nya arbetsuppgifter? Vilka arbetsuppgifter skulle försvinna?
5. Är det troligt att den här tekniken blir vanlig i framtiden tror du? Vad talar för, vad talar emot? Vilka risker finns det?

Den självkörande lastbilen Vera.

JÄMFÖR ELI OCH VERA OCH SAMMANFATTA

1. Vilket av de två exemplen är lättast att genomföra?
2. Vilket av exemplen tror du kommer påverka arbetsmarknaden mest? Hur tänker du?
3. Vad är det för typ av arbeten och arbetsuppgifter som skapas i exemplen? Ge så många förslag du kan komma på.
4. Jämför med de arbeten som försvinner, vilka kräver mest utbildning och kunskap?
5. Känner du till andra digitala lösningar som kommer att förändra arbetsmarknaden? Ge exempel, diskutera och jämför.

3. Framtidens arbetsplatser

Datorer kan utföra allt mer

De senaste 30 åren har den digitala tekniken förändrat en mängd olika arbetsplatser på ett dramatiskt sätt. Användandet av datorsystem, robotar och smarta telefoner har påverkat hur det dagliga arbetet utförs och hur det organiseras.

Det som skiljer den utveckling vi ser nu, jämfört med tidigare, är att datorsystem blir allt bättre på att utföra arbetsuppgifter som kräver tänkande och resonerande. Nu förändras alltså delar av arbetsmarknaden som tidigare inte påverkats så mycket. Tidigare har vi kanske tänkt att maskiner inte kan utföra uppgifter som kräver tänkande och resonerande, att det är en unikt mänsklig egenskap. Det tycks alltså vara så att vi människor, i högre grad än i dag, kommer att arbeta med att samarbeta med och styra maskiner och datorsystem. De arbetsuppgifter som människor kommer att ägna sig åt blir då i högre utsträckning de mer komplexa och abstrakta.

I de flesta fall har digitaliseringen varit en positiv utveckling, till exempel för arbetsmiljön då tunga och enformiga arbetsuppgifter har tagits över av robotar. Digitaliseringen har också gjort att många tidkrävande arbetsuppgifter kan genomföras mer effektivt och tidsbesparande med hjälp av datorer vilket också har gjort att produktionen har ökat.

Flexibla arbetsplatser och digital stress

Till exempel har den digitala tekniken gjort att många arbetsplatser och arbetsuppgifter är mer flexibla. Man är inte längre beroende av att faktiskt sitta på ett kontor hela arbetsdagen. Till exempel kan du kolla jobbmejl på mobilen, sitta på tåget eller hemma och arbeta för att slippa pendla långa avstånd. Digitaliseringen har därför underlättat för många att kombinera arbete med privatliv.

Men när allt fler sitter stilla framför datorer kan det bidra till ökad stress på olika sätt. Många upplever till exempel en ökad osäkerhet och stress när vissa arbetsuppgifter försvinner, datorer eller datorprogram inte fungerar som de ska eller när organisationsförändringar sker i snabb takt. Flera studier pekar på att de digitala arbetsmiljöproblemen är stora och att de ökar.

Många upplever också stress när gränsen mellan arbetsliv och privatliv blir otydligare. De flesta yrkesarbetande har både dator och mobiltelefon uppkopplade till arbetet, vilket gör att det är lättare att ta med sig jobbet hem. I många fall leder det till att man arbetar mer vilket i sin tur kan bidra till ökad arbetsbelastning, stress och oro.

Det kan även innebära en risk för intrång i den personliga integriteten eftersom digital teknik gör det lättare att övervaka de anställda. Vad händer om den telefon eller dator arbetsgivaren tillhandahåller även används privat? Om arbetsgivaren har geolokalisering påslaget på mobila enheter innebär det även att arbetsgivaren kan spåra den anställde både under och efter arbetstid. Vad innebär det för privatlivet?

Möjligheter och risker

Det finns alltså stora möjligheter med digitaliseringen av arbetsplatser, men också risker. Digitaliseringen får inte bli ett självändamål som införs bara för att det är möjligt. Det finns ett värde i att lämna kvar vissa arbetsuppgifter hos människor, trots att de tekniskt går att digitalisera. Det leder till en mer varierad arbetsvardag som gör att vi mår bättre och arbetar bättre.

Det är ju vi människor som ska styra och då är det avgörande att de anställda har inflytande och kan påverka på olika sätt.

Digitalisering på olika arbetsplatser

Ny digital teknik leder till förändrade arbetsätt på en mängd olika arbetsplatser på arbetsmarknaden, här är några exempel:

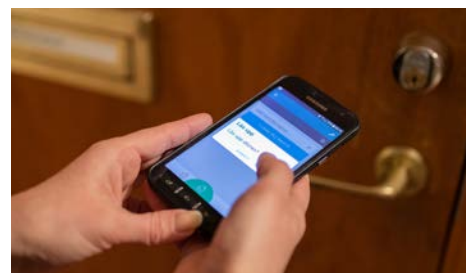

Foto: Kommunal

Inom äldreomsorgen använder till exempel en majoritet av undersköterskor och vårdbiträden digitala lösningar i stort sett varje dag. Några exempel på det är appar som påminner om när det är dags att ta medicinen, larmmattor som talar om när en person kliver ur sängen och GPS som larmar om någon går vilse. Digitala lösningar har också underlättat tidsrapportering i mobilen och schemaläggning.

Inom lantbruket används i dag till exempel drönare och satelliter som kan kartlägga och registrera hur grödor växer på åkrar. Den informationen kan sedan laddas ner för att styra hur mycket gödsel som ska användas på olika fält. Genom att använda mjölkrobotar sker mjölkning av kor med automatik och med hjälp av sensorer på djuren kan djurtillsynen förstärkas genom att lantbrukaren kan följa djurens rörelser på en app i telefonen.

Inom industrin kan produktion och transport underlättas när en reservdel som tidigare tog månader att tillverka på industriföretaget skapas på kort tid med en 3D-skrivare. På det stora varulagret används pick by voice-system där en röst i ett datorstyrt headset styr arbetsuppgifterna i lagret med minutprecision.

DISKUTERA

1. Vad finns det för positivt med att datorsystem och robotar tar över allt fler arbetsuppgifter? Vilka risker ser du med det?
2. På vilket sätt har den digitala tekniken förändrat sättet att arbeta? Ge flera exempel.
3. Vad kan man göra för att minska den digitala stressen på en arbetsplats?
4. Hur skulle du vilja att din arbetsplats såg ut i framtiden?

4. Plattformsekonomi – vad är det?

Digitaliseringen gör det enklare att få och utföra tjänster

Den digitala utvecklingen har gjort att de flesta har tillgång till datorer och mobiltelefoner med snabb uppkoppling till internet. Det i sin tur har möjliggjort att en ny typ av tjänster vuxit fram där man använder digitala plattformar för att förmedla tjänster. Ett samlingsnamn för den här nya ekonomin är *plattformsekonomi*. Grundidén är att utföra tjänster på ett billigare, snabbare och mer effektivt sätt än i den traditionella ekonomin. De senaste åren har företag som till exempel Uber och Airbnb etablerat sig i Sverige, men än så länge utgör plattformsekonomi en ganska liten del av den svenska arbetsmarknaden.

Delningsekonomi och gigeekonomi

Delningsekonomi och *gigeekonomi* är två olika delar av plattformsekonomi. Delningsekonomi handlar om att privatpersoner delar på tjänster och resurser för att på ett smidigt sätt till exempel byta tjänster och återanvända saker, vanligtvis utan betalning. Att byta och erbjuda enklare tjänster och dela på saker har positiva effekter både för miljön och ekonomin. Privatpersoner kan genom digitala nätverk och appar hyra lägenheter, samåka, få hushållstjänster utförda eller byta prylar med varandra i stället för att köpa nya. Delningsekonomi behöver inte nödvändigtvis vara kopplat till arbetsmarknaden utan handlar om att digitala tjänster har gjort det lättare för privatpersoner att dela på tillgångar. Exempel på delningsekonomi är Skjutsgruppen som erbjuder samåkning.

Gigeekonomi handlar om sättet att organisera arbetet på, där man inte nödvändigtvis är anställd utan i stället anlitas som privatperson eller egenföretagare för att lösa en specifik uppgift.

Gigeekonomi handlar alltså mer om sättet att erbjuda eller acceptera erbjudande om jobb. Den stora skillnaden är att man använder digital teknik för att organisera och förmedla tjänster till kunder. Som gigjobbare kan du ha mer eller mindre säkra anställningsformer som kan se olika ut beroende på vilket plattformsföretag du arbetar för. Vissa plattformsföretag kan vara arbetsgivare med kollektivavtal och schyssta arbetsvillkor, andra har inga avtal alls. Det är därför viktigt att ta reda på vad som gäller om du ska gigjobba. I dag kan du till exempel gigjobba som bilbud eller cykelbud, skruva ihop möbler eller klippa gräs. Men du kan också jobba med mer kvalificerade arbetsuppgifter som programmering och marknadsföring. Exempel på företag som agerar inom gigeekonomin är Uber som erbjuder taxiservice, Taskrunner där man kan få hjälp med allt från trädgårdsskötsel till flytt hjälp eller Dogbuddy som erbjuder hundvakt.

En köpare, en säljare och en app

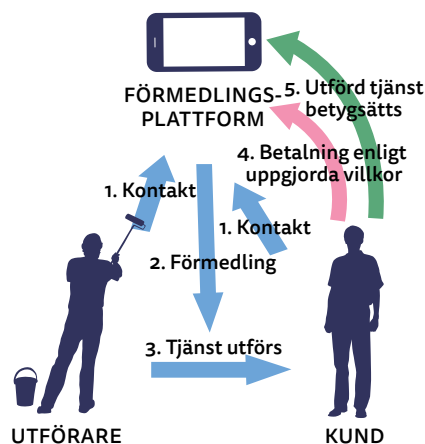
Delningsekonomi och gigeekonomin innebär att arbetskraft bara anlitas när den behövs, men bara precis då, vilket leder tankarna till musik- och teaterbranschens "gig". Det här innebär ofta att tillsvidareanställningar (ofta kallade fasta anställningar) på företag ersätts av att privatpersoner, visstidsanställda eller egenföretagare som utför tillfälliga tjänster när det behövs.

Med hjälp av appar och uppkoppling till internet kan kunder hitta leverantörer utan några fysiska mellanhänder. I plattformsekonomi finns det tre parter (se bilden till höger): en köpare (kund/beställare), en som erbjuder tjänsten (utförare) och en digital plattform som matchar ihop de två. Du bokar, betalar och betygsätter tjänster i appen.

TRADITIONELL EKONOMI

ETT EXEMPEL PÅ PLATTFORMSEKONOMI

DISKUTERA

1. Vilka är de största skillnaderna mellan hur plattformsekonomi och den traditionella ekonomin fungerar?
2. Vilka fördelar och nackdelar ser du med plattformsekonomi jämfört med den traditionella ekonomin?
3. Hur du använt dig av någon tjänst kopplad till plattformsekonomi? Vilka fördelar och nackdelar innebär det för dig?
4. Har du utfört något gigjobb själv? Vilka fördelar och nackdelar innebär det för dig?
5. Vad betyder den här utvecklingen för framtidens arbetsmarknad, tror du? Kan man tänka sig tjänster som inte kan utföras i en gigeekonomi? Resonera och diskutera olika exempel och perspektiv.
6. Vad finns det för fördelar och nackdelar med de olika anställningsformerna? Hur vill du arbeta i framtiden? Vad är viktigt för dig?

5. Att gigjobba – bra eller dåligt?

Delningsekonomi och gigjobb förändrar grunden för hur vi arbetar och vem vi arbetar för. Det har lett till en diskussion om de villkor och rättigheter som gäller för en stor del av gigjobben. I många fall är villkoren och rättigheterna oklara och det är upp till den som arbetar att känna till sina rättigheter och ta ett större ansvar.

Åsikterna i debatten om gigjobben går isär. De som är positiva till gigeconomien ser stora möjligheter, medan de som är negativa anser att gigeconomien kommer att urholka de lagar och överenskommelser kring arbetsvillkor som finns på den svenska arbetsmarknaden.

HÄR SAMMANFATTAS NÅGRA ÅSIKTER:

- Jag kan välja att jobba när jag vill.
- Jag behöver inte krångla med anställningsvillkor och annat.
- Ett gigjobb är ett sätt för mig att komma in på arbetsmarknaden.
- Jag kan tjäna pengar på det jag kan och tycker är roligt att hålla på med som personlig tränare eller måleri.
- Jobb och privatliv blandas ihop.
- Det är inte säkert att jag har rätt till a-kassa om jag blir arbetslös.
- Det är lite oklart om jag har några försäkringar om något skulle hända när jag jobbar.
- Lönen jag får kan vara ganska låg, beroende på vad jag gör och hur mycket jag jobbar.
- Jag känner mig fri när jag inte behöver ta hänsyn till arbetsgivare eller chef som jagar mig.
- Jag måste jobba väldigt mycket och ta flera jobb för att tjäna tillräckligt för att klara av alla mina utgifter.
- Jag har ingen fast anställning med månadslön och semester.
- Jag måste ta ansvar för mitt jobb, det är inte alltid jag kan få hjälp eller stöd kring saker jag är osäker på, till exempel vad gäller lön, semester eller försäkringar.
- Jag får inte betalt när/om jag är sjuk.

DISKUTERA GIGJOB

1. Läs igenom åsikterna här ovanför. Gör en lista på de fem åsikter du upplever som de största fördelarna och fem åsikter du ser som de största nackdelarna. Ta fram några argument för båda ståndpunkterna. Ta gärna med konsekvenser för individ, företag, samhället och världen (många tjänster är inte bundna av nationsgränser).
2. Jämför din lista med en kamrat. Diskutera de argument ni lägger fram som fördelar och nackdelar med att gigjobba.
 - a. Vilka argument väger tyngst när det gäller fördelarna?
 - b. Vilka argument väger tyngst när det gäller nackdelarna?
 - c. Vad tycker du själv? Motivera.
3. Välj ut någon åsikt och ta reda på mer om vad som gäller enligt de lagar och avtal som finns på arbetsmarknaden. Använd häftet *Arbetslivet – om arbetsmarknaden i Sverige och världen*.

EXEMPEL PÅ GIGTJÄNSTER

Foto: Kai Pilger, Pixabay

Hemleverans av mat från restauranger.

Foto: rawpixel.com, Pexels

Designtjänster.

Foto: Lina Kivaka, Pexels

Barnvaktstjänster.

Foto: Lisa Fotios, Pexels

Trädgårdsarbete.

Foto: Elna Sazonova, Pexels

Inhyrd personal på till exempel caféer och restauranger.

6. Ta reda på mer om tjänster i plattformsekonomin

Här nedanför är en lista på några exempel på tjänster som ingår i plattformsekonomin. Läs igenom listan och ta reda på mer om något av företagen.

1. Vilken typ av tjänster erbjuder de?
2. Hur bokar man? Hur betalar man för tjänsten?
3. Vilka rättigheter och villkor ingår för den som utför tjänsten?
Hur mycket tjänar man? Vad händer om den som ska utföra tjänsten blir sjuk, betalas till exempel sjuklön ut?
4. Hur ser arbetsvillkoren ut? Finns det kollektivavtal till exempel?
5. Kan den som utför tjänsten bli betygsatt för utförd tjänst?
6. Ser du några problem med tjänsten och de villkor som företaget erbjuder den som utför tjänsten?
7. Skulle du själv kunna använda tjänsten?
8. Skulle du själv kunna tänka dig att utföra tjänsten?
9. Om du hade haft anställning på företag som gjorde samma sak, vad skulle det vara för skillnad?

EXEMPEL PÅ TJÄNSTER

Gigtjänst: transporttjänst med bil.

Delningstjänst: hyra verktyg och utrustning.

GIGTJÄNSTER

Uber

Kopplar samman förare med kunder. För att få köra åt Uber måste man vara 21 år, ha körkort och taxilegitimation.

Uber Eats

Erbjuder hemleverans av mat från restauranger. Maten levereras av gig-jobbade cykelbud.

Foodora

Erbjuder hemleverans av mat från restauranger. Maten levereras av gig-jobbade cykelbud.

Gigstr

Kopplar samman studenter med företag som vill ha hjälp med marknadsföring och försäljning.

Taskrunner

Beställare kan få hjälp från gigjobbare med allt från trädgårdsskötsel och flytt-hjälp till möbelmontering.

Instajobs

Kopplar samman gigjobbare med företag inom bland annat butik, restaurang, kontor och it-stöd.

Freelancer

Beställare kan registrera och prissätta projekt som frilansande gigjobbare kan välja att utföra.

DELNINGSTJÄNSTER

Tiptapp

Kopplar samman privatpersoner som vill flytta saker eller transportera skräp till återvinningen.

Skjutsgruppen

Kopplar ihop personer som vill samåka mellan olika platser.

Yepstr

Kopplar samman ungdomar med beställare som vill ha hjälp med hushållssysslor, till exempel barnpassning, läxhjälp och trädgårdsskötsel.

Hygglo

En uthyrningstjänst som kopplar samman dig som vill hyra ut eller hyra saker.

7. Digitaliseringens påverkan på arbetsmarknaden – värderingsövning

Här följer några frågor som kan användas som en värderingsövning. 1. Läs upp en fråga. 2. Låt eleverna ställa sig på en skala från Ja till Nej med Nja i mitten efter varje fråga. 3. Låt sedan några av eleverna förklara hur de tänkte när de ställde sig där de står. 4. Ta nästa fråga.

1. JOBB OCH PRIVATLIV

Det är bra att hela tiden ha med sig jobbet, att alltid kunna vara tillgänglig oavsett tid och plats.

JA NJA NEJ

2. ATT ARBETA SOM GIGJOBBARE

Jag skulle kunna tänka mig att arbeta som gigjobbare genom att leverera mat på min egen cykel om betalningen var bra.

JA NJA NEJ

3. ATT ARBETA SOM GIGJOBBARE II

Jag skulle kunna tänka mig att arbeta som gigjobbare med något jag tycker är roligt och som jag har intresse för, trots att villkoren är osäkra och betalningen ganska låg.

JA NJA NEJ

4. UTNYTTJA GIGTJÄNSTER

Jag har använt mig av, beställt, köpt, eller bytt, tjänster via en app.

JA NJA NEJ

5. APPEN ELLER CHEFEN?

Skulle du reagera olika om en app säger åt dig var och när du ska jobba eller om det sker genom ett personligt möte med din chef?

JA NJA NEJ

6. FRAMTIDA ARBETE

Jag är orolig över att robotar och datasystem kommer att ta över arbeten och arbetsuppgifter i framtiden.

JA NJA NEJ

7. FRAMTIDA ARBETE II

Jag tror att jag kommer att behöva arbeta med robotar och datasystem i framtiden.

JA NJA NEJ

8. FRAMTIDENS KOMPETENS

Jag kommer behöva utbilda mig i digital teknik för att kunna få ett bra arbete i framtiden.

JA NJA NEJ

8. Framtidens tjänster – troligt eller önskvärt?

Det finns många olika tankar kring hur framtidens tjänster ska utföras. I dag pågår en omfattande forskning kring hur robotar och artificiell intelligens kan ersätta olika arbetsuppgifter och vad som händer när vi ska samarbeta med robotar. Frågan är vad som är troligt och önskvärt i ett framtida samhälle.

NÅGRA EXEMPEL PÅ DIGITALA TJÄNSTER

- Undervisas av en robotlärare i matematik.
- Gå till en digital läkare när du har ont i magen.
- Ha en digital kompis på mobilen som alltid lyssnar och svarar på dina meddelanden.
- Gå till en digital psykolog när du känner dig ledsen.
- Låta ditt hem städas av en städrobot.
- Äga en helt självkörande bil.
- Ha en digital hemhjälp i form av en robot som sköter inköp, städning och annat hushållsarbete.
- Bli serverad på restaurangen av en robot.
- Ha ett fluffigt och gulligt digitalt husdjur som vill gosa när det passar dig.
- Gå på ett träningspass som leds av en digital tränare i form av en robot.

SVARA PÅ FRÅGORNA OCH DISKUTERA

1. Vilka av ovanstående digitala tjänster tror du är mest sannolikt att du kommer att använda i framtiden?

.....

.....

.....

2. Vilka fördelar och nackdelar ser du med det? Hur skulle det i så fall påverka ditt liv?

.....

.....

.....

3. Vilken tjänst skulle du helst skulle vilja använda mest i framtiden? Jämför och diskutera dina val med en kamrat.

.....

.....

.....

4. Ge exempel på någon annan tjänst som ni skulle vilja få från en robot, app eller dataprogram.

.....

.....

.....

9. Hur har arbetslivet förändrats av digital teknik? – intervj

Hur har arbetsituationen förändrats under en generation? Intervjua en äldre bekant, släkting eller förälder om hur de upplevde sitt första arbete (ju längre bak i tiden desto intressantare) och ta reda på vad som har förändrats av digital teknik. Ta hjälp av nedanstående frågor och sammanfatta svaren till en presentation som kan presenteras muntligt eller skriftligt.

1. Vad heter du och hur gammal är du?

.....

2. Vad har du arbetat med? Ge exempel på arbetsuppgifter som ingick i ditt jobb.

.....

.....

3. Vilka tekniska hjälpmedel använde du dig av i dina arbeten?

.....

.....

4. Vilka digitala lösningar har förändrat hur arbetet utförs i dag?

.....

.....

5. Ge exempel på hur ni kommunicerade kring olika arbetsuppgifter. Vilka förändringar har skett fram till i dag?

.....

.....

6. Hur var den fysiska arbetsmiljön? På vilket sätt har det förändrats?

.....

.....

7. På vilket sätt används datorer i arbetsuppgifter i dag?

.....

.....

8. Fanns det något i arbetet som gjorde dig stressad? Tror du att det är mer eller mindre stress i dag?

.....

.....

9. Hur ser framtiden ut? Vilka förändringar kommer troligen att ske? Kommer jobbet att finnas kvar?

.....

.....

.....

10. Undersök en arbetsplats – digitaliseringens påverkan

Här följer en mall som kan användas för att undersöka, kartlägga och analysera hur digitaliseringen påverkar på en arbetsplats. Mallen kan användas vid studiebesök eller som en del i en praktik.

1. Arbetsuppgifter

Vad finns det för digitala hjälpmedel för att utföra olika arbetsmoment? Till exempel robotar som utför mekaniskt arbete, eller programvaror som utför olika uppgifter i arbetet.

.....

.....

.....

Hur stor andel av själva arbetsuppgifterna utförs med digital hjälp? Hur stor del utförs utan digitala hjälpmedel? Försök uppskatta fördelning i procent för någon specifik arbetsuppgift.

.....

.....

.....

2. Arbetsmiljö

Hur har arbetsmiljön förändrats av digital teknik? *Fysisk arbetsmiljö:* Till exempel hur kontoret organiseras, eller om maskiner ersatt tungt arbete. *Social arbetsmiljö:* Är det vanligt att vara uppkopplad till jobbet utanför arbetstid?

.....

.....

.....

Finns det risk för stress orsakad av digital tillgänglighet? Hur påverkas arbetssituationen när den digitala tekniken inte fungerar?

.....

.....

.....

3. Digital kompetens

Vilken typ av digitala kunskaper krävs för att kunna utföra arbetet?

.....

.....

.....

Vilka krav ställs på de anställda att hålla sig uppdaterade och vidareutbilda sig inom digital teknik?

.....

.....

.....

4. Framtiden

Hur ser utvecklingstakten ut vad gäller de arbetsuppgifter som kan ersättas av digital teknik?

.....

.....

.....

Är det troligt att det kommer ske stora förändringar på kort tid orsakade av digital teknik? Eller finns det arbetsuppgifter som inte kommer att förändras så snabbt på grund av nya digitala lösningar?

.....

.....

.....

5. Sammanfattning

Hur beroende är man av digital teknik på den här arbetsplatsen? Gör en bedömning på en skala från 1 till 10, där 1 är mycket liten och 10 är mycket stor.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10